

Slovenská stredoveká literatúra (800–1500)

Slovenskú stredovekú literatúru rozdeľujeme na dve vývinové obdobia:

1. Začiatky slovenskej literatúry – Staroslovienska literatúra (800–1000).
2. Po latinsky a po česky (slovakizovanou češtinou) písaná stredoveká literatúra (1000–1500).

1. STAROSLOVIENSKA LITERATÚRA (800–1000) (Veľkomoravské obdobie)

Začiatky písanej slovenskej literatúry siahajú do stredoveku.

Staroslovienska literatúra vznikla vo Veľkomoravskej ríši v 9. storočí. Veľkomoravskú ríšu založil knieža Mojmír I. (830–846). Veľkomoravské kniežatá museli bojovať proti politickému a kultúrnemu vplyvu Východofranskej ríše. Franskí kňazi šíрили kresťanstvo podľa latinskej liturgie.

Knieža Rastislav (846–870) sa snažil upevniť samostatnosť ríše. V r. 862 požiadal byzantského cisára Michala III., aby vyslal do Veľkomoravskej ríše misionárov, ktorí by tu šíрили kresťanstvo. Cisár vyhovel jeho žiadosti a v r. 863 prišli do Veľkomoravskej ríše dvaja vzdelaní kňazi-misionári, KONŠTANTÍN a METOD.

Konštantín a Metod pochádzali z Macedónie, z mesta Solún. Boli to učené grécki bratia zo vznešenej rodiny. Oba poznali slovanské nárečie z okolia Solúna. V tomto jazyku šíрили na Veľkej Morave kresťanstvo (podľa liturgie východnej ortodoxnej cirkvi), zaviedli slovanské bohoslužby, preložili do staroslovienciny bohoslužobné knihy (omšová kniha, spevník, žaltár, evanjeliá, Starý zákon a i.).

Macedónsko-bulharské nárečie z okolia Solúna, na základe ktorého zostavili Konštantín a Metod starosloviencinu, bolo zrozumiteľné aj veľkomoravskému ľudu, pretože v tom čase boli medzi slovanskými jazykmi iba veľmi malé rozdiely.

Konštantín a Metod položili základy slovanskej vzdelanosti:

- zostavili prvé slovanské písmo, hlaholiku (z malých písmen gréckej abecedy);
- vytvorili prvý slovanský spisovný jazyk, starosloviencinu;
- zaviedli staroslovienske bohoslužby;
- vytvorili prvú slovanskú prekladovú a pôvodnú literatúru.

Franskí kňazi obvinili Konštantína a Metoda z bohorúhačstva (cirkev v tom čase uznávala ako liturgický jazyk iba latinčinu, gréčtinu a hebrejčinu). Museli odísť do Ríma, aby pred pápežom obhájili slovienske bohoslužby a svoje učenie. To sa im aj podarilo a pápež Hadrián II. schválil slovienske bohoslužby i slovienske preklady bohoslužobných kníh. Metoda vymenoval za panónskeho arcibiskupa. Konštantín vstúpil v Ríme do gréckeho kláštora (prijal meno Cyril) a čoskoro zomrel. Metod sa vrátil do Veľkomoravskej ríše.

Keď sa zmocnil vlády Svätopluk (871–894), franskí biskupi uvrhli Metoda do väzenia. Prepustili ho až po troch rokoch. Metod aj po ďalších obžalobách dosiahol u pápeža Jána VIII. schválenie slovienskej bohoslužby. Svätopluk však naďalej podporoval franských kňazov. Po Metodovej smrti (885) Svätopluk mlčky súhlasil s pápežovým zákazom slovienskej bohoslužby a vyhnal z krajiny Metodových žiakov. To boli začiatky zániku staroslovienskeho písomníctva u nás.

Staroslovienska literatúra nebola celkom vykorenená. Z jej základov začali vyrastať slovanské národné literatúry v krajinách, kam sa uchýlila časť Metodových žiakov (Čechy, Bulharsko, Srbsko). V Bulharsku na začiatku 10. storočia zostavili nové písmo – cyriliku (cyrilské písmo dodnes s menšími obmenami používajú Rusi, Ukrajinci, Srbi a Bulhari).

siahajú do stredoveku
– a középkorig nyúltnak

ríša
– birodalom

knieža
– fejedelem

vplyv
– befolyás

šířili
– terjesztették

vyhovet jeho žiadosti
– teljesítette a kérélmét

vznešená rodina
– előkelő család

nárečie
– tájszólas

bohoslužba
– istentisztelet

spevník
– énekeskönyv

Starý zákon
– Ószövetség

rozdiel
– különbség

pôvodná
– eredeti

obvinili (z čoho) – megvádolták

bohorúhačstvo – istenkáromlás

cirkev – egyház

uznávala – elismerte

obhájili – megvédték

arcibiskup – érsek

čoskoro – nemsokára

zmocnil sa vlády
– magához ragadta a hatalmat

biskup – püspök

uvrhli do väzenia
– börtönbe vetették

vyhnal – kiűzte

písomníctvo – írásbeliség

vykorenená – (gyökereztül) kiirtott

uchýlila sa
– menekékhelyet talált valahol

s menšími obmenami

– kisebb módosításokkal